

La novel·la costumista del segle XIX i la nacionalització dels republicans

Jordi Roca Vernet

Universitat de Barcelona

Facultat de Geografia i Història

Departament d'Història i Arqueologia

Secció d'Història Contemporània i Món Actual

Carrer de Montalegre, 6

08001 Barcelona

Xavier Andreu, *España o la hija de un jornalero. Wenceslao Ayguals de Izco y el primer republicanismo*, Madrid, Marcial Pons, 2021.

Aquest llibre és més que la biografia de l'escriptor vinarossenc Wenceslau Ayguals d'Izco. És la història d'una de les novel·les més venudes en les dècades centrals del segle XIX: *Maria o la hija de un jornalero*. El llibre de Xavier Andreu és un exemple magnífic de com la literatura és un producte cultural idoni per entendre com es configuren d'una banda les identitats socials i de gènere, i de l'altra, unes determinades cultures polítiques. La història política més clàssica ha menystingut la literatura com a objecte d'estudi. La historiografia catalana, de bracet dels debats sobre la Renaixença, fou pionera en el diàleg establert entre la història de la política i la història de la literatura per conèixer la construcció cultural d'identitats, la conformació de cultures polítiques i la relació entre els nous grups socials sorgits de la urbanització i la industrialització. Andreu ens proposa quelcom de nou i ho fa de manera innovadora: s'ocupa de la relació que s'estableix entre el procés de producció i la recepció de l'obra d'un dels autors cabdals de la literatura romàntica, costumista i democràtica.

Jordi Roca Vernet, La novel·la costumista del dinou i la nacionalització dels republicans. *Cercles. Revista d'Història Cultural*, 26, 197-201 ISSN: 1139-0158. ISSN-e: 1699-7468. DOI: 10.1344/cercles.2023.26.1007. Data de recepció: 24/05/2023. Data d'acceptació: 14/06/2023.

jrocavernet@ub.edu | orcid.org/0000-0002-0148-257X

Les obres d'Ayguals esdevindran un dels mecanismes més eficients per cultivar el republicanisme popular i espanyolista.

Andreu entén la literatura com un espai preminent per estudiar la nacionalització dels espanyols del segle XIX. Així, a través de l'anàlisi de l'obra d'Ayguals, permet als lectors descobrir quin és el caràcter nacional i quins són els reptes que han d'afrontar els ciutadans per esdevenir espanyols virtuosos. L'obra d'Ayguals també té una funció pedagògica en aspectes com la política, l'economia o els valors democràtics. La dimensió nacionalitzadora converteix Ayguals en una mena de profeta del poble que vincula el progrés i la providència. Rere cadascuna de les pàgines de les novel·les d'Ayguals aflora la nació espanyola en clau republicana i com aquesta dialoga amb les altres nacions europees en termes de modernitat i civilització. Per tant, s'estableix un diàleg entre els discursos sobre la nació espanyola que es formulen des de l'exterior i les obres d'Ayguals per respondre a aquestes opinions. Tot plegat ens mostra aquesta interacció entre la imatge exterior i la construcció cultural de la nació des de l'interior. Els debats intel·lectuals amb Alexandre Dumas al voltant de les curses de braus o el flamenc esdevenen paradigmàtics d'aquesta relació dialèctica.

L'estudi d'Andreu demostra que la literatura democràtica de Venceslau Ayguals participa de la cultura política liberal avançada amb una dimensió reformista en matèria social i una projecció transnacional europea. Aquest reformisme s'articula al voltant dels projectes filantròpics del liberalisme que sorgeixen des de les elits i s'adrecen als sectors populars amb la finalitat de cohesionar la societat. Andreu deixa clar que Ayguals no participa del llenguatge ni de les idees del socialisme fourierista o cabetà que en aquelles dècades era tan popular en algunes ciutats espanyoles, també a Madrid. El republicanisme d'Ayguals és distingible d'altres propostes republicanes de caràcter socialista, però també del federal. La diversitat nacional i la seva expressió política és un tema absent en l'obra del vinarossenc, crescut culturalment i professional a Barcelona.

El gènere de la biografia ha fet renéixer l'interès pel segle XIX amb una renovació interpretativa extraordinària, tot i que massa sovint els biografiats són reis o reines, militars més o menys revolucionaris, i polítics de tota mena. Aquesta obra s'ocupa d'un escriptor que és alhora un empresari de la indústria de l'edició, fet que atorga al llibre un interès especial perquè interpreta l'obra d'Ayguals com una síntesi entre allò que vol el públic i la intencionalitat de l'autor. Aquesta relació només es pot establir quan s'analitza el procés de producció com quelcom sotmès a dues variables: la demanda del mercat i els projectes polítics de l'autor. Potser això exclou Ayguals de la nòmina d'escriptors que havien d'incorporar-se al cànon nacional literari, però li va assegurar la popularitat i l'èxit econòmic en vida.

Andreu participa d'un procés de renovació dels estudis culturals en el qual la relació entre el productor i el receptor esdevé més fluida i permeable. Cal repensar la història del segle XIX des de la perspectiva del productor cultural, com ho han fet els treballs d'Aurèlie Vialette, Anna Costal o Roger Canadell amb la figura d'Anselm Clavé, o els treballs de Joan Palomas, Mireia Comas, Josep Maria Domingo o Joan Lluís Marfany sobre Víctor Balaguer. Andreu recull la relació entre Ayguals, Clavé i Balaguer i posa al descobert que el vinarossenc va escriure algunes de les lletres de les músiques de Clavé i va col·laborar en la formació d'una agrupació musical a Vinaròs. Tots tres contribuïren decisivament als processos de nacionalització que van tenir lloc al marge dels promoguts per l'Estat Liberal.

El llibre d'Andreu revela de quina manera els tombs inesperats de la vida porten Venceslau Ayguals d'Izco del liberalisme moderat que professava quan exercia de crític teatral a la Barcelona del Trienni Liberal, a convertir-se en un progressista antiesparterista al Madrid del 1843. Aquesta és una història ben travada en la qual es mostra que el factor humà s'imposa en la presa de decisions polítiques. A Madrid, Ayguals abandonà velles amistats catalanes vinculades a

la burgesia comercial i industrial, i en va fer de noves, que fugien de Barcelona en un moment de repressió furibunda del progressisme radical. Tot i això, continuà sent un ferm defensor de les mesures proteccionistes de la indústria catalana i es va mostrar contrari a les ingerències angleses. La novel·la costumista i social d'Ayguals segueix els patrons d'Eugène Sue i contribueix a enfortir la imatge del Madrid popular que esdevé centre polític del republicanisme, que participa d'una cultura política liberal avançada. Paral·lelament, l'impacte de l'obra d'Ayguals a Barcelona és completament diferent, cosa que es feu evident quan el bisbe de la ciutat maldà per prohibir aquelles novel·les, que considerava responsables de l'esclat revolucionari del 1854. El llibre d'Andreu ens interpel·la sobre com es construïren les esferes públiques d'ambdues ciutats i sobre quina relació tingueren entre elles.

Un dels aspectes més reeixits del llibre d'Andreu és l'estudi de la construcció de les identitats de gènere —especialment, la masculina—. La Milícia Nacional esdevé el catalitzador de la transcendència de l'experiència política d'Ayguals i, alhora, de com els personatges masculins de les seves novel·les més reeixides reflecteixen una virilitat associada a l'acció política, sovint revolucionària, que es contraposa a la femenina. Resulta prou esclaridor en la seva obra que les dones espanyoles es converteixen en les garants de la moralitat de la societat espanyola i l'amor i l'honor són els substrats sobre els quals s'aixequen la virtut dels espanyols i la unitat de la nació. Andreu ens mostra els límits del republicanisme popular d'Ayguals d'Izco, en el qual les classes populars han de participar ordenades en la vida política a través dels patricis i prohoms locals, fet que revela la tradició progressista d'una part del republicanisme.

La biografia de Venceslau Ayguals d'Izco ens mostra com a través de la societat literària i de la premsa s'incentiva l'interès per la novel·la i es participa en la creació d'un mercat cultural i l'ampliació d'un públic lector durant les dècades centrals del segle XIX, i, alhora, com

això contribueix a la nacionalització dels ciutadans en clau republicana i populista amb uns valors polítics i religiosos específics. Aquest llibre ens demostra que la renovació dels estudis sobre els processos de nacionalització i les cultures polítiques a través de les pràctiques culturals ens interpel·la a escriure una història dels públics i els mercats culturals a la Barcelona de la Renaixença.



Els continguts de la revista estan subjectes a la llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional de Creative Commons, el text de la qual està disponible a <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>.